

2015 -- үлдүүска Олонхо сыла

ОЛОНХО ДЬИЭТЭ ДЬЭНДЭЙИЭ

О.Д. Пизанова

Иү Олонхо дэвтэ удууспут кинин бигэр юра-балга мисэтлэн, югин эбинтан оро-аймах сайдылтан эстетическэй юнго булан улахан тоскутлах, эргичн туһалах тутуу буолара чычыл.

Ирина ПОНОМАРЕВ.

Хангастан унга: Ю.И. Далиев, Н.А. Аружаков, И.И. Софронев

Тыя хаһаайыстыбата

АРЫ СЫЛБЫН ҮЛЭТЭ САБАЛАННА

Төрүөх эбилэр. Билиннн тургутунан 98 буолла. Үүтү тугарыыга көртүлүмүгү быһаан аһары толоролгон иһэр.

Алексей СЛЕПОВ.

Специалист трибуната

ҮЛЭ СИТИЙИЛЭРИТТЭН

А. Гыбышев, Н. Новгородов

Луккин, В.

— Аан бастаан соторууларга (Дыхастар күнүн кылаастык астан аа). Бүтүүн Саха сирингэр дыхастар сагаламмыга 90 сылыгар аннин. дыхастарын общественнай хамсааһ туһунан: хайдах ситиһиннээх бу уусуугун үөрөһүг, нис-күс өтүгүз бусларга, айар-кут сайдыытылар, дор уонна эгэр дыхастар фитнес-сорооб кылаастарга сырытылар, сүбэтэ. Дыхалыб түмүгүр 8 1919000түн 30 ийгөр сынарга тахсан, тыһынах сиб багк туттулар. Манна таһыан, респ тэрөөһүнүгүр кыһаныбыг. Он кур 6 күнүгүр СР аакпай сайаал сайдыытыгар үлэһир кехтөөхтүгү сар ийэ киирөт республикабг сайыан үөрүүгүк быһылыга-майыга көрүстү дойдубут сайдарын туһугар саабылаа үлэһиринен дыхастар хамсааһынүр дьоммутугар Софья Сидорова атыл бэлэһири туттардылар. Чөл туруксах уонна эбэх оҕоһоох ийгөрүгү гөсүдүр күбэй ийэ" дьон түөсүк аннылылар бэл иккэ 7 оҕоһоох эгэр ийгөрүгү туттар биһирдэһирин быһыи улуу иккэ тү нөһүһүлүгүн Валентина Валентиновна, Валентинаы б көрүгүнүн киирөн арыаһаастылар

Үгээс күүлүйбүт "Ага күрэтэр" улуусугут чигийн Иван Петрович уонна Эркин Лукьяннар камүксөттүөр. Лукьяннар улууска биһир холобуру буолар ыалбы; адалара үөрэх управлениелар үлэлиир, дьахтарын 5 ордолоох. Күрөк 6 көрүнүскөс бойбни билиһингэрин, маһы суоруу, өтүк маһы боломзоһун, ойбогу алларый, остуобайаагыты, булчуг баһыкыа. Түмүкөс бииһи уонна Тапта улууһун хамааната (Петр Романович, Айван Чупровтар) 18-ныы очуксулаһан тэтиһөн хамлылар, балаһыанньа быһылтыһан толоруу хамлыстыбатын көрөң, 1-кы миэстэни таапталарга бирдиптэр. 3-с миэстэжэ 23 очуксулах Горнайтан Ариан Алексеевич, уола Айван Александровтар табыстылар. Миэстэлеспиттэргэ барыларыгар бигэс балэкстэтиптер, ойдолорго "Сосновый бор" санаторийга тутевка туттарылар. Онон бииһи хамаандабыт улууһун чимэстэжик камүксөтэ. Маһы таһынан Уус-Алдан баһылытын бирдиптэр сүүрүтэ (уол азылыннан) бастаң, ЖК-телевизорун уонна бирдидитон күрөктэргэ кыттаң, араас биринистэринин наараалаһанылар. Онон "Ийи түтүүрүсхэ, өтүк харалаах" үөрө-кото

Евгений МАКАРИНСКАЯ

В. Новгородова на ёрхалаланаар

Улуустаағы киин балыына 115 сыла

БАЛЫҢАБЫТ ИСТОРИЯТЫТТАН

П.Н.Савельев

«Саха АССР 10 сылыгын» тубсанатория, 1939с.

1928 с. нэлэлдэгдэнэ күүхүнэн тутуудубут бэлхына.

“Үтүө дымала” чэрчитинэн савгардылган оҕоһундуктубут баланыҥа хонтуората.

2003с. туулуубут таас башында

Бу сынаа Боотурускай улуутун дьонугар-сэргитигэр олус улахан олохтоох, сахалар-тан бастаан быһаас Проконий Нестерович Сокольников 150 сахын, кини төрөйбүг былыһаанын 115 сахын бэлэтиибит.

Революция иницие Саха сирэ
ыраастаабыллар Россия саймай
хаһылыллар кырыы сирэ этэ. Аас-
туор олох, тойон-байы багылаһа,
араас - уоспа, ис тииба, сэллик,
трахма, кыһылыллар ымынах
курук кырыллар оро туруулара -
бары көмөлөөн Саха борустиуой
дьоно-сэргэтэ имири эстэр
дьаһаһаа. 1764 сылга Саха
сиринэр "Уоспа дьыһа" аһылыл-
багыта. Бастах кэмтэ собуруутан
быраастар кэлэн, сулуусаллар
нуукалары уонна араас экспедициялар
кыттылылларын корон бараллара.
Олуктоох дьону

агабыгтар, ойууттар, отолууттар, нийшингтэр эмгэнээрэ. Кулуурт суох хаайымы дойдулутар келиит сымылхайлар оркеструлар эмчит илээсэх, уороктоох, ыарыһахха-кыаммакка көмөлөһөр бадалах джон баарын үрдүтүн быһас конулуусхоот, боборто. 1897 сыл нам ыйын 27 күнүгэр пхсыбыт тыа сириг медияныын туһунан сокуонга олохуран, Саха уокруттар 5 эмгир участканы тэрийбигтэрэ. Ол үрдүтүн 1900 сыллаахха Саха сириг үрдүтүн баара-суога 13 быһас улуусун. Очкулорго 31618 дууһа нийшинскайах билиин Чураталы, Таатталы, Мээр-Хандыас, Амма сорох нийшинскайын хабар ботуруускай улуулутар IV-с участкай участкастарылибингэ.

Дойдугулар катан, кичин
хомойор харпылаштын көрбүтэ.
Ол курдук, балыкта дагытэ,
эмгектэ суога. Билекер Бартешев
ырыахастары тубунук сиргэ
көрөрө, байгэ аабыгыгдыттар
кыбылган омороро. Оччолорго
дичаны саха ылаа сыһаары
хотонноок, муостала суок, муу
туннуктук, саах сыбаастаах
балыктары омороро. Лукугуур
итинник ырахан алоостоок
дично ыраастык, чобордук ту-
тан оморору, эмг- томп суопатын
быһаары, сырдыа сатабыла. Сыл
устаа бу улуска 985 оро
торообутэ, 708 кичин олбута, 3983
кичингэ кэмэ онотуллубута. Ол
эбэтэр 1000 кичингэ тороолун
31,15, алу-22, 17 тингетэ. 1899
с.ооктоок тойотторгон 5 сыла
болукхотон, эрэ быраба уонна
мөсүүһүн дичитин уларсык
ылаа,оромунгэ уобаластары
эмг интелекторунган 600 солк.

тийнх өндөрлөх, Европ хэсэг да
дойдута холбоомуутар тэнгэр
ийнхээх сиргэ үксүүр савьш,
сорогдор ышлыр атынн сыгдш,
ырах сылар ыарышхтарга сунал
номолу өкүрө. Сотору-сотору
ор тулар юрх, өкүрлэтинц, сибир-
сий ява эпидемияларал утары
схуусулт эпидемиолог-
инфекционист этэ. Ор күмү
туруулахан, утуйар уутун да
умнан туран, 1912 с. 10
юйиалаах сава типовой бальна
дыспитуттарбыта. Бузгэц-куоц,
улахан бальныа тоһилоншлөж
чачны да улахан туһалаах
булбута. 1914 с. стационарга 90
күн эмгэнэн, амбулаторияда
11297 күн кордорөн абыраммыл-
тар. Лускуур Сокольников
ахсаабат кыһампылаах, күн
балигтөк үтүө апа күн сирлгэн
балигитө, бальнаада
таргысты улам элбээн испит.
Чоркээхө, Чычымеаха бальныа

филиалтара аһышлыгытара. И.И.
 Сокольников доруубуйа
 харыстабылтан үүтөсөнтөк тер-
 йооччигэ, сайаанчыла, ханга да
 халбарыйбаска, 1899-1917 с. хара
 олур дигри торобул-чөсөккөн
 Боотуруускайлар илчигай
 төрүккө олобураң, медицина
 ситиһини торин олохко киһириниэ
 үлүсүбигэ созулар. Луоктуур
 Сокольников сибүүтүн кини эбик
 колукко медицина үлүһиттөрү
 юсти саадаабыл үлүһит
 ырааппыт баҕа сааһын тоһо-
 рон киһилер. 1928 с. И.И.
 Сокольников баһыһаһа
 Дуганов бааһаһа уоптаан барбы-
 тын оннугар И.И. Субуруускай
 быһанчы дыһаһынан уруксу
 үүтүгөн, норуот куһуһугон сай
 баһыһа тууһуһубта оһо да
 туһаһыһа турар. 1935 с. трахмо-
 зинай, 1936 с. туберкулезнай
 пууннар аһышлыгытара. И.И.
 Субуруускай 30 куйаһаһах туб-
 сааһаторий дьыһыһа туһаһаһа.
 Аһа үөрөхтөх медицинаһаһа
 дьыһаһа эбик, олох ирдэһиһаһа
 сайыһаһа баран испитэ.

Нәһиллээтэргэ мөшүүннэр, юлчуһунай роһомнэр, ФАП-тар, учасковай балһынһалар аһылһабытара. 1965 с. трактор сүх очоһуллубута, 1959 с. дифтерия, 1960 с. малярия, полиомиелит; 1962 с. тулгемия курдук ыарыһалар регистрацияламат буолубутара. 60-с сыһарга Кыһыл Кириэс кууруһун арыһа, элбөх медицинаскэй сисэһэрэни болгоһобиттар.

Оройуонуга лоруобуйа харыстабылын сайдыытыгар улахан өлгөөлөх Д. И. Барышев, М. А. Якушева, кэриэни Диваевтар, П.В.Любимов, С. А.Титов, К. Д. Быстрова, Л. М. Бобылева, С. А. Ермолаев, Т. А. Марчук, М. Г. Филиппина, Посельский Ф. В., К. И. Сиваш, А. Г. Михайлова, кэриэни П. Г. И.И. Мокшаченскийтар, С.М., А.И. Басловяктар, Д. Т. Брыскаев, М. И.Ермолова, П.П. Попова, М. И. Иванова, Г.Н. Алексеев, А. И. Перминов, Д.В. Паннов, М.Г.Филиппов, кэриэни П.Г. Г.Э. Кузьминнар, К. К., Б.Т. Нурсаитовтар, М.Г. Эверетова, Е.Е. Попова, А. С. Степнова, А. Г. Захарова, Дьяконова Л.Л. уо.д.а. аатарын дьон-сэргэ махсана ааттар.

Билигийн III. Сокольников
аашлан Чурагны калы
бальиһага 500-тэн тахса
үлһингээх, 172 сылар дуййаах,
сылта 200822 киһи кордорор
поликлиникаах оройуон биир
улахан тэрилтэ буолар.
Оройуонна 10 учасковий
бальиһа, 3 врачобай
амбулатория, 11 ФАП, станица
утары охсуһар диспансер, ово
тубсанаторийа үлэһиттэр, 64
бьирас, 246 орто анал үөрэттх
специалист, 200-чэкэ техникум
бааллар.

Эмп үлөнгөтөрө сахалш
бастагы быраас олохтообут үгү
үгүстэрин олохко көшүрүн түнү-
күтүгү аахсыбакса, олохтоок
төһүлөтөнө лорубуйиш
тулсарын туһутар бары күүстэрин
ууран туран үлөнгөтөр-хам-
сыктар.

Э.М. ГРИГОРЬЕВА,
участница книги баловня
Доробуйна харьстабышны
музейны салатааччыга.

Суруйааччы Эрнлик Эрнстһин көргөз, балыыһа сүөгүрү-хаһаайһа (билигинэн ыстарай сүөгүрү) Яковлева Аиһыя Дмитриевна мөдөһтөрү Захарова Анна Гаврильевнаһын (СР доруубуйаһын харыһтабыһын туйтуна, Чураһы с. Бочуоттаах олохтоого, 52 сыл стажаах мөдөһина бэтэһэ).

Е.Н. МАКАРОВ, доктор физ.-мат. наук, профессор

